

Wstęp

Równoważenie finansów publicznych jest w najbliższych latach priorytetem dla kraju. Priorytet ten wynika z zapisu konstytucyjnego¹. Przekroczenie w poprzednim roku przez dług publiczny wielkości wynoszącej 55% PKB oznacza, że w budżecie na rok następny wydatki z budżetu nie mogą być większe od wydatków w roku poprzednim. Występuje nakaz prawny, aby dążyć do uzyskiwania zrównoważonego budżetu państwa. Taki budżet oznacza, że brak w nim deficytu i że występuje stabilny poziom długu publicznego. Uzyskiwanie równowagi w finansach publicznych napotyka na trudnienia. Są one zarówno natury ekonomicznej, społecznej, jak i politycznej. Można stwierdzić, że uzyskiwanie równowagi finansów publicznych jest uwarunkowane wieloma czynnikami.

Wynikają one z tego, że poszczególne grupy społeczne i reprezentujące je partie polityczne, troszcząc się o swój interes, dążą do uzyskiwania szerszego poparcia społecznego. To poparcie mogą uzyskać pod warunkiem, że zapewnia się danej grupie społecznej, od której chce się uzyskać poparcie, określone korzyści. Chęć uzyskiwania tychże korzyści utrudnia realizowanie celu, jakim jest zrównoważony budżet państwa. Podobnymi co do trudności pokonania, są również uwarunkowania ekonomiczne. Zrównoważony budżet państwa można uzyskać nie tylko przez cięcie wydatków z budżetu, ale i przez wzrost dochodów do budżetu. Wystąpi to przy stałym wroście gospodarki.

Celem opracowania jest przedstawienie działań, które mogą służyć równoważeniu budżetu państwa. Przedstawiono je na tle kilku zagadnień. Stąd w opracowaniu poruszono pięć następujących zagadnień. Zagadnienie pierwsze poświęcone jest omówieniu występującemu stopniu niepewności, który towarzyszy prognozowaniu podstawowych kategorii makroekonomicznych. Kategorie te są podstawą zarówno do ustalenia dochodów do budżetu państwa, ustalenia wydatków z budżetu państwa jak i salda budżetu, czyli deficytu budżetowego lub nadwyżki budżetowej. Wysoki stopień niepewności przedstawiono porównując wielkości dla kategorii makroekonomicznych, zawartych w budżecie w 2012 r., z wielkościami pochodzącymi z konkursu prognoz na te wielkości.

Zagadnienie drugie poświęcone jest omówieniu możliwości uzyskania równowagi w finansach publicznych w okresie do 2015 r. Jest nią uzyskiwanie salda budżetu zbliżonego do zera. Takiego poziomu równowagi budżetu nie da się uzyskać bez wprowadzenia szeregu działań, które mogą wpłynąć na tę równowagę.

Dlatego trzecie zagadnienie poświęcono omówieniu takich działań, które mogą wpłynąć na poprawę równowagi w budżecie państwa. Każde z tych działań może zwiększać dochody do budżetu państwa, jak i zmniejszać wydatki z tego budżetu. Wdrażanie tychże działań jest uwarunkowane zarówno

¹ Zapis ten został umieszczony w Konstytucji dlatego, aby zapobiec zbytniemu zadłużaniu się przez budżet państwa.

społecznie, jak i politycznie. Powoduje to utrudnienia we wdrażaniu tychże działań.

Jako zagadnienie czwarte omówiono utrudnienia o charakterze społecznym i politycznym, związane z wdrażaniem działań służących równoważeniu. Starano się scharakteryzować te utrudnienia, jakie mogą wystąpić w trakcie wdrożeń poszczególnych działań.

Piąte poruszone zagadnienie, to omówienie możliwości uzyskania trwałego wzrostu gospodarczego, jako warunku równoważenia budżetu państwa. Ten trwały wzrost zależy od stopnia intensywności wykorzystywania trzech głównych czynników wzrostu, czyli kapitału ludzkiego, od sprawności państwa, od prawidłowego funkcjonowania rynku i od wyposażenia infrastrukturalnego.

Na zakończenie przedstawiono wnioski. We wnioskach uwagę skoncentrowano na postawieniu diagnozy, czy występuje szansa na wdrożenie działań w najbliższym okresie, pozwalających na trwałe zrównoważenie budżetu państwa.

Porównanie kategorii makroekonomicznych z budżetu z konkursem prognoz

W budżecie państwa w 2012 r. zawarto podstawowe kategorie makroekonomiczne, dotyczące gospodarki narodowej. Stanowiły one podstawę wyjściową do opracowania budżetu państwa. Publikowano też wyniki kolejnego konkursu prognoz na najlepszą prognozę makroekonomiczną. Konkurs ten jest organizowany od kilku lat przez dzienniki „Rzeczpospolita” i „Parkiet”, we współpracy z NBP².

W tabeli 1 przedstawiono porównanie obu rodzajów wielkości dla kategorii makroekonomicznych. Następnie sformułowano spostrzeżenia wynikające z tego porównania. Porównano parami po dwie wielkości, pochodzące z jednej strony z budżetu państwa w 2012 r. (skrót „budżet 2012”), a z drugiej strony ze średnimi wynikami, czyli z „medium”, z konkursu prognoz (skrót „prognoza 2012”). Wielkości dotyczą dynamiki wzrostu Produktu Krajowego Brutto (PKB) w %, dynamiki wzrostu nakładów brutto na środki trwałe w %, stopy inflacji w %, stosunku wielkości obrotów bieżących w handlu zagranicznym do PKB, czyli salda w % oraz stopy bezrobocia w %.

Z porównania tych wielkości wynika, że sytuacja w gospodarce narodowej w 2012 r. może być gorsza. Dotyczy to wszystkich wielkości. Wzrost gospodarczy może być niższy. Nakłady inwestycyjne będą rosły wolniej. Wyższa będzie stopa inflacji³. Ujemne saldo obrotów bieżących,

² Pomysł tego konkursu powstał jako projekt polityczny w opozycji do MF. Zdaniem inicjatorów tego konkursu, miał on służyć nie pomocą przy sporządzaniu kolejnych projektów budżetu, ale krytyce prognoz makroekonomicznych, które są podstawą wyjściową do opracowywania projektów budżetu.

³ Nie podaje się tu, o ile będzie wyższa, gdyż w „budżecie 2012” określono ją deflatorem, zaś w „prognozie 2012” określono ją jako inflację CPI.

odniesione do wielkości PKB, jest zbliżone. Również stopy bezrobocia są zbliżone.

Tabela 1. Kategorie makroekonomiczne zawarte w budżecie państwa w 2012 r. i w konkursie prognoz

Lp.	Kategoria makroekonomiczna	Jedn. miary	Budżet 2012	Prognoza 2012 (med.)	Różnica między 3 a 4
	1	2	3	4	5
1	Dynamika wzrostu PKB	%	102,5	103,2	+0,8
2	Dynamika wzrostu nakładów brutto na środki trwałe	%	101,5	104,3	+2,8
3	Stopa inflacji*	%	102,5	103,0	+0,5
4	Stosunek salda obrotów bieżących do PKB	%	-4,2	-4,0	-0,2
5	Stopa bezrobocia (koniec roku)	%	12,3	12,2	-0,1

Źródło: „Budżetu państwa w 2012 r.”, M.F., Warszawa. „Konkurs prognoz”, Rzeczpospolita, Parkiet, NBP, październik 2011 r.

* W budżecie stopę inflacji określono deflatorem. W konkursie prognoz określono ją jako inflację CPI. Stąd nie są one ze sobą bezpośrednio porównywalne.

Uzyskiwane odmienne wyniki są następstwem zastosowania różnych podejść metodologicznych. W pracach nad budżetem zakłada się prowadzenie aktywnych działań korekcyjnych w trakcie realizacji budżetu. Stąd przyjmowane wielkości są celem, a nie skutkiem działań. Działania korygujące są podejmowane na bieżąco, w oparciu o kwartalne informacje o realizacji budżetu. Natomiast w prognozie zakłada się, że obliczone wielkości kwartalne są zdeterminowane. Przy sześciu kwartałach ujmowanych w „prognozie 2012”⁴, prowadzi to do dość dużego rozrzutu uzyskiwanych wyników (np. dla PKB, wyniósł od 0,8 do 4,0%). Duży rozrzut w prognozach dla PKB, wpłynął na znaczny rozrzut wielkości dla innych kategorii makroekonomicznych. W dużym stopniu obniża to wartość wykonywanych prognoz. Z drugiej zaś strony oznacza to znaczną niepewność, dotyczącą możliwych zmian sytuacji gospodarczej.

Wykorzystując wielkości z „budżetu 2012” do skorygowanej ekstrapolacji dla lat następnych, nie da się uzyskać przez 2015 r. założonych celów, które by zmierzały do zrównoważenia finansów publicznych. Niemniej uzyskanie równowagi jest możliwe pod warunkiem wdrożenia szeregu działań poprawiających tę równowagę.

W budżecie na 2012 r. założono, że wzrost PKB będzie wynikał głównie ze wzrostu prywatnego popytu konsumpcyjnego⁵. Podstawą do takiego

⁴ W „prognozie 2012” użyto 6 kwartałów, dwa z 2011 r. i cztery z 2012 r.

⁵ Oznacza to, że od nas samych zależy, od naszej skłonności do konsumpcji, czy uzyskamy założony wzrost gospodarczy.

założenia są również oczekiwane rezultaty ze współorganizowanych mistrzostw Europy w piłce nożnej. Występuje dość niski udział inwestycji prywatnych w PKB (nieco ponad 14%), co przy 6% udziale inwestycji publicznych oznacza jedynie nieco ponad 20% udziału inwestycji w PKB. Inflacja, mierzona zmianą cen towarów i usług, wynosząca w 2011 r. 3,5%, ma się zmniejszyć do 2,5% w 2012 r. Nastąpić to mogłoby poprzez wzrost stopy referencyjnej NBP.

Zakłada się, że w następnych trzech latach (2013-2015), wzrost PKB będzie na poziomie 3,8%. Utrzymany też będzie na zbliżonym poziomie, udział inwestycji w PKB. Inflacja będzie utrzymywana na poziomie około 2,5%, zaś stopa referencyjna NBP na poziomie około 4,5%. Powyższe założenia, dotyczące podstawowych kategorii makroekonomicznych oraz przyjęcie tzw. reguły wydatkowej budżetu⁶, pozwoli zmniejszyć deficyt w budżecie do poziomu poniżej 3% PKB, jak i utrzymać wielkość długu publicznego na poziomie niższym niż 55% PKB. Umożliwi to zrównoważenie budżetu i pozwoli na trwałe zahamowanie wzrostu wielkości długu publicznego, a następnie na jego zmniejszanie.

Możliwość uzyskania równowagi finansów publicznych w okresie do 2015 roku

Przedstawiono możliwość uzyskania równowagi w finansach publicznych. W tym celu użyto do analizy zmiany dla kilku wielkości kategorii makroekonomicznych. Analiza dotyczy dwu pięcioletnich okresów. Są to lata ubiegłe 2006-2010, z danymi rzeczywistymi i lata przyszłe 2011-2015, z danymi częściowo prognozowanymi⁷. Są to dane dotyczące dynamiki zmian PKB w %, zmian długu publicznego w %, udziału deficytu finansów publicznych w % PKB oraz wielkości długu publicznego w mld zł. Dane te przedstawiono w tabeli 2.

Porównując te dane dla dwu pięcioletnich okresów, można stwierdzić, że w latach 2006-2010 PKB wzrastał średniorocznie o 4,7% (ceny stałe). W tymże okresie, średnioroczny deficyt finansów publicznych wynosił 4,9% PKB. Spowodowało to wzrost wielkości długu publicznego o 283 mld zł. Na skutek tak dużego wzrostu wielkości długu publicznego, wzrósł też stosunek długu publicznego do PKB o 5,1%, czyli z 47,7% w 2006 r. do 52,8% w 2010 r. i do 53,5% w 2011 r.⁸ Stąd zarówno w trakcie realizacji budżetu państwa w 2011 r., jak i w projekcie budżetu państwa w 2012 r., podjęto wysiłek zmierzający do redukcji proporcji długu publicznego do PKB⁹. Dlatego założono, że od 2011 r. do 2015 r., przy średniej prognozowanej dynamice PKB wynoszącej 3,5%, niższej o 1,2% w stosunku do lat 2006-2010,

⁶ Wg tej reguły, wydatki uznaniowe z budżetu nie powinny rosnąć szybciej niż 1% rocznie (w cenach stałych).

⁷ Źródłem danych prognozowanych jest MF.

⁸ Co jest wielkością blisko progowej, wynoszącej 55%, której przekroczenie wymaga, aby w projekcie budżetu na następny rok wydatki z budżetu nie były wyższe niż w roku poprzednim.

⁹ Dług publiczny osiągnął w 2011 r. wielkość 53,5% PKB, licząc metodologią krajową. Natomiast wielkość długu publicznego liczonego metodologią unijną była wyższa i wyniosła 56,3%.

powinien być mniejszy, niż w poprzednim okresie, przyrost długu publicznego, bo wynoszący jedynie około 105 mld zł. Nastąpi też spadek stosunku wielkości długu publicznego do PKB oraz nastąpi obniżenie średniorocznego deficytu finansów publicznych.

Tabela 2. Porównanie dynamiki wzrostu PKB, deficytu w finansach publicznych i zmian długu publicznego w latach 2006-2010 i 2011-2015 (wartości średnie w roku)

Lp.	Wyszczególnienie	Okresy lat:	
		2006-2010	2011-2015
1	Dynamika wzrostu PKB w %	4,7	3,5
2	Deficyt finansów publicznych w % PKB	4,9	3,8
3	Dług publiczny w % PKB	51,3	50,6
4	Dynamika zmian długu w %	10,5	2,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i MF

Z analizy wielkości, przedstawionych w tabeli 2, wynikają następujące spostrzeżenia. Udało się utrzymać w Polsce w ostatnich latach dodatni przyrost wielkości PKB. Było to wynikiem zbiegu kilku następujących okoliczności. Nastąpił znaczny przyrost długu publicznego, który to przyrost wyniósł średniorocznie ponad 10%. Narastał deficyt w finansach publicznych, jako skutek zadłużenia, który to deficyt w tych latach wyniósł średniorocznie około 5%. Intensywnie wykorzystywano bezzwrotną pomoc UE z funduszy strukturalnych, co pozwoliło na zwiększenie PKB o około 2% rocznie. Wzrastała inflacja, która zwiększyła się w ostatnich latach z poziomu niższego od 2% do poziomu ponad 4%.

Te okoliczności, wzrost długu publicznego, wzrost deficytu, pomoc unijna i rosnąca inflacja, zapobiegły bezwzględnemu spadkowi PKB w tych latach.

Utrudniają one uzyskanie pożądanej równowagi w finansach publicznych w najbliższych latach. Uzyskiwaniu tej równowagi mogą sprzyjać następujące zjawiska. Wystąpi konieczność wdrażania szeregu działań, które będą zwiększać dochody do budżetu państwa, i będą zmniejszać wydatki z budżetu państwa. Omówienie takich działań przedstawia się w następnym podrozdziale. W dyspozycji władzy publicznej znajduje się możliwość sterowania szeregiem instrumentów, służących poprawie równowagi w finansach publicznych. Dotyczy to sterowania stopą % w taki sposób, aby można było zarówno pobudzać wzrost gospodarczy, jak i utrzymywać inflację na poziomie około 4%, oraz utrzymywać stabilność kursu walutowego. Przeważająca część długu publicznego, stanowiąca 2/3 jego wielkości, ma zapadalność powyżej 5 lat. Oznacza to, że w najbliższych latach nie będzie konieczności ponoszenia zbyt dużych wydatków z budżetu

państwa na spłatę tego długu. Wystąpi też przymus wdrażania unijnych rozwiązań z zakresu finansów publicznych¹⁰. Posłużyć to też może jako argument w ograniczaniu protestów społecznych, wywołanych tymi wdrożeniami.

Przy wdrażaniu działań wpływających na równoważenie finansów publicznych, możliwe będzie zarówno zwiększanie dochodów do budżetu państwa, jak i zmniejszanie wydatków z budżetu państwa. Stworzy to możliwość rozpoczęcia procesu redukcji bezwzględnej wielkości długu publicznego. Dług ten ma wynieść w 2015 r. około 900 mld zł. Redukowanie wielkości tego długu powinno nastąpić w przyszłości do poziomu 1/3 wielkości PKB około 2020 r. Obecnie dług ten sięga 3/5 wielkości PKB¹¹. Przy niższym poziomie długu publicznego w stosunku do PKB, to różnicę między wielkością 1/3 a wielkością 3/5, należałoby traktować jako swoistą „poduszkę” amortyzującą negatywne skutki kolejnych, dolnych faz cyklu koniunkturalnych.

Drugim rodzajem takiej „poduszki” amortyzującej finanse publiczne powinna być stworzona rzeczywista, kapitałowa, a nie jak obecnie w dużej części wirtualna, rezerwa walutowa państwa. Konieczne jest ustalenie jej pożądanej wielkości, wynikającej z funkcji przypisanych tej rezerwie, oraz określenie źródeł jej zasilania i sposobu zarządzania tą rezerwą. Konieczność utworzenia i posiadania rezerwy kapitałowej państwa, wynika z potrzeby utrzymania dość wysokiego stopnia autonomiczności w prowadzonej polityce gospodarczej dla trzech jej rodzajów, zarówno polityki pieniężnej, polityki kursowej jak i polityki fiskalnej.

Działania poprawiające równowagę finansów publicznych

Omawia się działania, których wdrażanie może wpłynąć na poprawę równowagi w finansach publicznych. Ich lista nie jest zamknięta. Są to działania, które zwiększają dochody do budżetu państwa i zmniejszają wydatki z budżetu państwa. W ten sposób, jako skutek, mogą wywołać w średnim okresie czasu redukcję deficytu w budżecie państwa. Natomiast w dłuższym okresie czasu, będą sprzyjać powstaniu trwałej nadwyżki w budżecie państwa. Wdrażanie każdego z tych działań, może przynieść więcej korzyści dla obywateli niż strat. Dług publiczny, zamiast jak obecnie rosnąć, będzie mógł w przyszłości maleć. Każde z tych działań przedstawiono w podobny sposób. Podano charakterystykę danego działania, wpływ danego działania na wzrost dochodów do budżetu państwa, a następnie wpływ tego działania na zmniejszenie się wydatków z budżetu państwa. Starano się też przedstawić korzyści, jakie mogą uzyskać bezpośrednio zainteresowani danym działaniem oraz wynikające z danego działania korzyści pośrednie.

¹⁰ Oznaczają one, że w Polsce w 2015 r. powinno się uzyskać poziom deficytu w finansach publicznych wynoszący nie więcej niż 1% PKB.

¹¹ Łącznie z długiem przedsiębiorstw i z długiem gospodarstw domowych, dług narodowy sięga 130% PKB.

Działanie 1. Uznanie każdej aktywności przynoszącej dochód jako legalnej działalności. Powinno się ją dobrowolnie opodatkowywać oraz ubezpieczać. Uzyska się w ten sposób korzyści płynące z niesformalizowanego zatrudnienia. Niesformalizowane zatrudnienie¹² wpłynie na zmniejszenie szarej strefy w gospodarce. Dobrowolne opodatkowanie tego typu aktywności gospodarczej, o niskich zryczałtowanych stopach podatkowych, wpłynie obustronnie na zwiększenie równowagi budżetu państwa. Zwiększy je po stronie dochodów i obniży po stronie wydatków. W pośredni sposób będzie wpływać na poprawę równowagi przez dodatkowe wpłaty pochodzące z niesformalizowanego zatrudnienia do funduszu emerytalnego, i przez dodatkowe wpłaty na fundusz zdrowotny. Korzyści, jakie pojawią się w wyniku wdrażania tego działania, są to korzyści dla obywatela, gdyż zwiększają dochody osobiste.

Działanie 2. Wprowadzenie jednolitego, powszechnego oraz otwartego (bez wyjątków) systemu zabezpieczeń, zarówno emerytalnych jak i zdrowotnych. System ten byłby oparty o emeryturę socjalną (powszechną) dla osób w wieku emerytalnym oraz o emeryturę kapitałową (zmienną), zależną od wielkości zebranego kapitału i od okresu wpłat składek kapitałowych na tą emeryturę. Emerytura socjalna byłaby oparta na wnoszonej comiesięcznej składce. Emerytura kapitałowa mogłaby być wypłacana wcześniej lub później w stosunku do wieku emerytalnego. Okres wpłaty na tą emeryturę mógłby być kształtowany elastycznie. Wprowadzenie takiego systemu¹³ emerytalnego i zdrowotnego, pozwoliłoby tak zwiększyć wpływy, że umożliwiłoby zbilansowanie obu funduszy. Możliwa byłaby likwidacja dopłat z budżetu do tych funduszy.

Działanie 3. Wprowadzenie jednolitego, zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn, oraz dla wszystkich zawodów, dłuższego niż obecnie¹⁴, wieku emerytalnego. Jednocześnie wprowadzenie dwu możliwości, krótszego okresu pracy, z niższą emeryturą kapitałową oraz dłuższego okresu pracy z wyższą emeryturą kapitałową. Powinno się oddzielać od siebie uzyskiwane prawa do emerytury oraz prawo do pracy, które powinno być prawem niezależnie od wieku. Jednolity i wydłużony wiek emerytalny, jest najistotniejszym działaniem, które może wpłynąć na wzrost dochodów do budżetu państwa, jak i na obniżenie wydatków z budżetu państwa. Odstępstwem od obniżenia wieku przechodzenia na emeryturę, może być jedynie niezdarność do pracy.

¹² Uznawane jest często za przestępstwo fiskalne, co wydaje się być swoistą aberracją logiczną, gdyż podważa to sens rozwijania indywidualnej przedsiębiorczości.

¹³ Tego systemu wprowadzić się nie da wobec powszechnego oporu społecznego poszczególnych grup zawodowych. Opór społeczny jest podsycany wypowiedziami polityków, którzy wymyślili konstrukcję noszącą nazwę „praw nabytych”. W ekonomii nie ma tego typu kategorii, gdyż kategoria prawa nabytego dotyczy innej sfery życia społecznego.

¹⁴ w Polsce występuje jeden z najniższych w świecie średni wiek przechodzenia na emeryturę, wynoszący 59 lat. Humorystycznie brzmią stwierdzenia o prokuratorach w stanie spoczynku w wieku 42 lat, o 35-letnich emerytowanych „agentach Tomkach” czy też o nauczycielach emerytach w wieku 45 lat.

Działanie 4. Zebranie środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, służących finansowaniu różnych form pomocy społecznej w jeden fundusz społeczny. Środki na ten fundusz pochodziłyby z dochodów do budżetu państwa. Pomoc społeczna, finansowana ze środków tego funduszu, byłaby udzielana przez gminy, wg kryterium dochodowego dla rodzin. Oznaczałoby to, że rodziny o wyższych dochodach, nie byłyby w żadnej formie beneficjentem pomocy społecznej. Łączna skala pomocy nie uległaby zmianie. Nastąpiłaby jedynie reorientacja pomocy, skierowana do rodzin o niskich dochodach¹⁵. Pomoc ta zwiększyłaby możliwości tych rodzin, co wpłynęłoby na ich aktywizowanie. Główna korzyść z tego działania, to zarówno zmniejszenie różnic społecznych, jak i wzrost aktywności zawodowej społeczeństwa¹⁶, szczególnie w grupie najbardziej potrzebującej.

Działanie 5. Zrównanie czasu pracy we wszystkich zawodach, poprzez wprowadzenie tzw. czasu „przeliczeniowego” pracy (np. nauczyciel: 1 godz. lekcji = 2 godz. czasu pracy, itp.). Zrównanie czasu pracy spowoduje częściowe jej wydłużenie¹⁷. Wydłużenie czasu pracy wpłynie na wzrost PKB. Pośrednio zwiększy to dochody do budżetu państwa. Jednocześnie obniży oczekiwania społeczne dotyczące wzrostu wydatków z budżetu państwa, co może je obniżyć. Będzie następować zjawisko polegające na zastępowalności wydatkami niepublicznymi szeregu wydatków na cele publiczne.

Działanie 6. Wprowadzenie zasady powszechnej współpłatności za usługi edukacyjne, zdrowotne i wszelkie inne rodzaje usług publicznych. Współpłatność hamowałaby nieuzasadniony wzrost popytu na te usługi. Współpłatność także pozwoliłaby na zwiększenie puli środków finansujących te usługi. Tym samym wpłynęłaby na zwiększenie, czyli na wzrost dochodów do budżetu, gdyż współpłatność można by uznać jako przychód publiczny. Także ta współpłatność¹⁸ wpłynęłaby na zmniejszenie wydatków z budżetu.

Działanie 7. Zniesienie wszelkich ulg podatkowych, w tym w podatkach pośrednich. Jedynym rodzajem ulgi byłby brak opodatkowania wszędzie tam, gdzie nie ma sensu tego opodatkowania wprowadzić (np. opodatkowanie kapusty kiszonej polega na opodatkowaniu w 90% wody). Z ulg podatkowych obecnie korzystają w większości podmioty gospodarcze o wyższych dochodach. Ulgi podatkowe noszą cechy uznaniowości¹⁹. Ich wdrażanie

¹⁵ Obecnie największymi beneficjentami wszystkich form pomocy społecznej są grupy społeczne o wyższych dochodach, wbrew intencjom, że pomoc ta powinna docierać do najuboższych.

¹⁶ Aktywność zawodowa w Polsce jest najniższa w Europie. Wynosi 52-54%, podczas gdy powinna być co najmniej o 10% wyższa, aby uzyskać jej poziom zbliżony do średniej europejskiej.

¹⁷ Wydłużenie czasu pracy związane jest też ze zwiększeniem różnicowania wykonywanej pracy. Oznacza to, że powinno się preferować multizawodowość (czyli słynne powiedzenie Barbary Kwiatkowskiej o „kobiecie pracującej”, która żadnej pracy się nie boi).

¹⁸ Brak współpłatności za usługi powoduje wzrost popytu na nie, który to popyt w części nie wynika z potrzeby.

¹⁹ Taką cechą nosi ulga w postaci zwiększonego kosztu uzyskania przychodu przy wykonywaniu niektórych rodzajów pracy o charakterze umysłowym.

zwiększa nierówność dochodową. Przez to ulgi są z natury niesprawiedliwe. Ich likwidacja przyniesie większe korzyści dla grup społecznych o niższych dochodach. Wraz ze znoszeniem ulg podatkowych powinno się dążyć do wprowadzenia bardziej liniowych stóp podatkowych²⁰.

Działanie 8. Dążenie do ograniczenia rodzajów podatków wraz z dążeniem do ujednoczenia stóp podatkowych. W następstwie tego ujednoczenia, nastąpi zacieranie różnic w rodzajach podatków. Będzie to sprzyjać zmniejszaniu rodzajów podatków. Wielorodzajowość podatkowa utrudnia prowadzenie działalności gospodarczej²¹. Generuje dodatkowe koszty publiczne do poniesienia. Utrudnienia te i dodatkowe koszty wpływają hamująco na wzrost gospodarczy.

Działanie 9. Wprowadzenie zasady, że usługi świadczone przez administrację publiczną są usługami jednolitymi, niezależnie od tego, jakiego są rodzaju i czego dotyczą. Ujednoczenie tych usług pozwoliłoby na zahamowanie wzrostu wydatków służących ich finansowaniu. Z natury rzeczy wydatki te są finansowane ze środków publicznych. Korzyści z tego ujednoczenia objęłyby całe społeczeństwo. Jednocześnie ujawnią się korzyści pośrednie w postaci poprawy jakości świadczonych usług publicznych²².

Działanie 10. Przyjęcie i wdrażanie zasady, że działalność gospodarczą prowadzą podmioty prywatne. Jedynie tam, gdzie przy jej prowadzeniu występuje wyraźnie wyodrębniający się interes (dobro) publiczny, to działalność taką powinny prowadzić podmioty o własności mieszanej, czyli podmioty publiczno-prywatne. Zasada ta powoduje, że celem działalności gospodarczej nie jest „obsługa potrzeby”, ale celem jest maksymalizacja zysków²³. Korzyści bezpośrednie z wdrażania tej zasady są dwustronne, gdyż dotyczą wzrostu dochodów do budżetu oraz zmniejszanie wydatków z budżetu.

Stopniowe wdrażanie tychże działań wpłynie na poprawę równowagi budżetu państwa. Przeciwko temu równoważeniu są poszczególne grupy społeczne, które odczuwają negatywne skutki tych działań. Stąd partie polityczne, starając się o uzyskiwanie poparcia społecznego, stają się generatorem tychże poglądów społecznych. Wdrażanie tych działań napotyka więc na społeczne i polityczne utrudnienia. Te utrudnienia są główną przeszkodą w równoważeniu budżetu.

²⁰ Obecnie, bez uwzględnienia ulg podatkowych, dochody są opodatkowywane w postaci bardzo progresywnej zagregowanej stopy podatkowej. Przy dochodach rzędu 20 tys. zł rocznie, stopa ta wynosi około 15%. Przy dochodach rzędu 200 tys. zł, stopa ta dochodzi do 60%.

²¹ Utrudnienia te wynikają z kumulowania się poszczególnych rodzajów podatków, co wywołuje efekt w postaci wysokiej skumulowanej stopy podatkowej, wynoszącej powyżej połowy przychodu. Przy tak wysokich stopach podatkowych zamiera skłonność do prowadzenia działalności gospodarczej.

²² Przykładem takiego ujednoczenia jest tzw. jedno okienko, służące do obsługi przedsiębiorstwa. Nadal takie rozwiązanie nie jest w pełni wdrożone. Tzw. jedno okienko powinno dotyczyć wszystkich rodzajów usług publicznych.

²³ Realizacja tych dwu zasad powoduje przeciwstawny sobie wysiłek, jego minimalizację lub też jego maksymalizację. Minimalizując wysiłek, hamujemy wzrost gospodarczy. Kiedy maksymalizujemy wysiłek, to wzrost gospodarczy jest wyższy.

Utrudnienia w równoważeniu budżetu państwa

Rozbieżne są interesy partii politycznych funkcjonujących w Polsce. Partie te nakierowują swe działania na określone grupy społeczne, oczekując od tych grup poparcia za oferowane przez nie korzyści. Stąd występuje duża rozbieżność poglądów poszczególnych partii, dotyczących działań, które mogłyby być pomocne w równoważeniu budżetu. Na ogół są to poglądy bardziej korzystne dla wyodrębnionej danej grupy społecznej, a jednocześnie są one mniej korzystne dla innych grup społecznych. W ten sposób pojawia się swoiste nakładanie się poparcia i braku poparcia poszczególnych partii, dla podejmowanych działań, służących równoważeniu budżetu państwa.

Utrudnienia w równoważeniu budżetu państwa przedstawiono w nawiązaniu do omówionych poprzednio działań, które wpływają na równowagę. Występuje trudność w określaniu stosunku partii politycznych do tychże działań. Wynika to z tego, że poglądy partii politycznych, dotyczące problematyki związanej z działaniami równoważącymi budżet państwa, są poglądami hybrydowymi. Pogląd hybrydowy, to dość przypadkowy zbiór poglądów. Dlatego, aby można było scharakteryzować poglądy, utożsamiane z partiami politycznymi, dotyczące działań równoważących budżet, zastosowano podejście uproszczone. W miejsce partii, przyjęto poglądy dzieląc je na trzy rodzaje poglądów społecznych. Są to na poglądy prawicowe, poglądy centrowe i poglądy lewicowe. Poglądy te odniesiono do gospodarki narodowej.

Każde z działań wpływających na równoważenie budżetu państwa, zostało określone z punktu widzenia trzech rodzajów poglądów politycznych. Przed ich określeniem najpierw scharakteryzowano, na czym polega dany pogląd na gospodarkę. Poglądy te odniesiono do poszczególnych faz procesu gospodarowania. Fazy te, to faza wytwarzania, faza wymiany, faza podziału i faza spożycia. Stąd oceniając, co oznacza dany pogląd, prawicowy, centrowy czy pogląd lewicowy, dotyczący wytwarzania, wymiany, podziału i spożycia, poglądy te można sformułować z użyciem podstawowych słów kluczowych. Poglądy te przedstawiono w sposób opisowy.

W fazie wytwarzania procesu gospodarowania, poglądy prawicowe to prywatna własność środków produkcji. Poglądy centrowe, to mieszana własność, zaś poglądy lewicowe, to publiczna własność środków produkcji. W fazie wymiany, poglądy prawicowe to wolny rynek. Poglądy centrowe, to regulowany rynek, zaś poglądy lewicowe, to dystrybucja. W fazie podziału, to według poglądów prawicowych powinien mieć miejsce minimalny poziom wtórnego podziału. Poglądy centrowe, to umiarkowany poziom, zaś poglądy lewicowe, to maksymalny poziom wtórnego podziału. W fazie spożycia, poglądy prawicowe to znaczący poziom jego zróżnicowania. Poglądy centrowe, to umiarkowany poziom zróżnicowania, zaś lewicowe to wyrównany poziom tego zróżnicowania.

Z poglądów prawicowych, centrowych i lewicowych, odniesionych do czterech faz procesu gospodarowania, wynika duży ich rozrzut. Stąd, aby nie wpadać w skrajności, to partie, mimo że definiują swe poglądy jako prawicowe, centrowe lub lewicowe, to w działalności odzeglunują się od tychże poglądów. Stąd z nazwy partii, czy też z podawanej przez partię charakterystyki jej poglądów, nie wynika, jakie poglądy dana partia reprezentuje w stosunku do gospodarki. Prowadzi to do tego, że popieramy partie ze względu na poglądy, które ona miałyby przedstawiać. W rzeczywistości, poglądy polityczne danej partii są zarówno inne, a także często nie są znane społeczeństwu.

Gdyby wdrożyć poglądy polityczne, prawicowe, centrowe lub lewicowe, dotyczące funkcjonowania gospodarki, to uzyskamy odmienne wyniki, czyli rezultaty. Wyrażając te rezultaty wdrożeń trzema zmiennymi, wzrostem gospodarczym, poziomem życia i nierównościami społecznymi, otrzymamy następujące zestawy poglądów. Poglądom prawicowych odpowiada duża dynamika wzrostu gospodarczego, wysoki poziom życia ludności i występują duże nierówności społeczne. Poglądom centrowym, odpowiada umiarkowana dynamika wzrostu gospodarczego, umiarkowany poziom życia ludności i występują umiarkowane nierówności społeczne. Poglądom lewicowym odpowiada niska dynamika wzrostu gospodarczego, niski poziom życia ludności i występują też niskie nierówności społeczne.

Przechodząc do oceny działań wpływających na zrównoważenie budżetu państwa, z punktu widzenia poglądów politycznych, prawicowych, centrowych i lewicowych, to ocenę tą można przeprowadzić w umowny sposób. Podstawą do tej oceny jest określenie stosunku danego poglądu politycznego do poszczególnego działania. Stosunek ten można określić w postaci zróżnicowanej oceny punktowej. Założono większą liczbę punktów dla oceny bardziej pozytywnej, popierającej dane działanie oraz mniejszą liczbę punktów dla oceny mniej pozytywnej. Przyjęto skalę oceny od 5 do 0 punktów. Dodatkowo, przyjęto wagi dla danego działania, klasyfikując je w trzy grupy o wagach: pierwszorzędnej, wynoszącej 3, drugorzędnej, wynoszącej 2 i trzeciorzędnej, wynoszącej 1²⁴. Uzyskane wyniki w postaci oceny punktowej działań równoważących budżet, w świetle trzech rodzajów poglądów politycznych, zostały przedstawione w tabeli 2.

Z oceny punktowej wynika, że społeczne poglądy prawicowe są poglądami najbardziej sprzyjającymi działaniom. Stosunek sumy punktów wynosi dla poszczególnych poglądów: dla prawicowych wynosi 1,30, dla poglądów centrowych wynosi 1,00 i dla poglądów lewicowych wynosi 0,67. Z uwzględnieniem wag działań, zróżnicowanie te jest nieco większe i wynosi odpowiednio: 1,35, 1,00 i 0,61. Jak wynika z tejże oceny punktowej poglądów społecznych, to w Polsce nie występuje obecnie możliwość intensywnego wdrażania działań równoważących budżet. Powodem jest to, że nie ma partii o prawicowych poglądach na gospodarkę, z istotnym wsparciem społecznym. Partie, które posiadają poparcie powyżej 5%, są z

²⁴ W rzeczywistości wagi te powinny być określone udziałem danego działania w równoważeniu budżetu, wyrażonym w %.

punktu widzenia ich poglądów na gospodarkę, partiami centrowymi i partiami lewicowymi. Stąd i poparcie tych partii dla omawianych działań, jest poparciem raczej umiarkowanym lub poparciem słabym. Oznacza to trudność w realizacji działań wpływających na równoważenie budżetu.

Tabela 2. Ocena punktowa działań równoważących budżet w świetle poglądów społecznych

Lp.	Rodzaj działania	Waga działania	Prawicowe		Centrowe		Lewicowe	
			Ocena w pkt	Iloczyn wagi i pkt	Ocena w pkt	Iloczyn wagi i pkt	Ocena w pkt	Iloczyn wagi i pkt
1	Niesformalizowana działalność gospodarcza	2	5	10	3	6	1	2
2	Jednolite zabezpieczenie społecznego	3	4	12	2	6	0	0
3	Zrównany i wydłużony wiek emerytalny	3	5	15	4	12	2	6
4	Utworzenie funduszu społecznego	1	2	2	3	3	5	5
5	Wyrównany czas pracy	2	3	6	4	8	5	10
6	Współpłatności za usługi publiczne	1	5	5	3	3	0	0
7	Likwidacja ulg podatkowych	2	5	10	3	6	1	2
8	Standaryzacja opodatkowania	1	4	4	3	3	2	2
9	Wprowadzenie jednolitej administracji	2	5	10	5	10	5	10
10	Prywatyzacja działalności gospodarczej	3	5	15	3	9	1	3
11	Razem		43	89	33	66	22	40

Źródło: opracowanie własne

Zrównoważony budżet, to obniżenie deficytu w budżecie państwa do 1% PKB w 2015 r. Następnie to zahamowanie do tego roku wzrostu długu publicznego do poziomu 800 mld zł, a następnie w kolejnych latach jego zmniejszanie. Jest to także uzyskanie po 2015 r. trwałej nadwyżki w budżecie państwa. Obecnie w Polsce nie ma partii, która te zadania

mogłaby realizować. Nie mamy partii o prawicowych poglądach, która mogłaby programowo dążyć do realizacji zadań równoważących budżet.

Możliwości wzrostowe gospodarki

Trwały wzrost gospodarczy w przyszłości jest szansą na zrównoważenie budżetu państwa. Trwały wzrost gospodarczy jest możliwy do uzyskania w okresie po 2015 r. Wtedy mogą nałożyć się na siebie korzystne czynniki, które ten wzrost wywołają. Siła sprawcza tych czynników może jednak gasnąć po 2020 r. Poniżej omawia się cztery takie czynniki. Są to kapitał ludzki, sprawność państwa, funkcjonujący rynek oraz wyposażenie infrastrukturalne. Czynniki te, poprzez ich właściwe wykorzystanie, mogą zapewnić trwały wzrost gospodarczy. Umożliwi to uzyskanie bardziej zrównoważonego budżetu państwa.

Kapitał ludzki. Pierwszym czynnikiem sprawczym jest rosnący kapitał ludzki. Kapitał ten narasta w wyniku wzrostu poziomu wykształcenia ludności, jak i w wyniku narastającego etosu pracy, ujawniającego się przez wzrost przedsiębiorczości. Zmierzamy ku temu, aby uzyskać udział osób z wykształceniem wyższym w ludności w wieku produkcyjnym na poziomie około 25%²⁵. Jednocześnie będzie w społeczeństwie narastać cecha, określana jako cecha przedsiębiorczości. Cecha ta jest w społeczeństwie rozwijana już na etapie kształcenia na poziomie średnim²⁶. Rosnący poziom wykształcenia oraz zwiększająca się cecha przedsiębiorczości spowodują, że wzrost gospodarczy będzie wyższy oraz będzie posiadał cechę wzrostu bardziej trwałego. Trwały wzrost gospodarczy to wzrost mniej podatny na wahania pod wpływem cykli koniunkturalnych. Wykształcenie i przedsiębiorczość zapobiegają przyjmowaniu biernej postawy w stosunku do procesu gospodarowania. Aktywizują tę postawę. Tworzą więc przesłankę do przyjęcia poglądu, że dzięki wykształceniu i coraz bardziej aktywnemu społeczeństwu, takie społeczeństwo będzie skutecznie generować wzrost gospodarczy.

Sprawność państwa. Drugim czynnikiem wywołującym trwalszy wzrost gospodarczy jest rosnąca sprawność państwa²⁷. Sprawność ta będzie wspierać, a nie hamować wzrost gospodarczy. Sprawność państwa będzie rosła, zarówno w sektorze publicznym, jak też narastać będzie korzystne oddziaływanie państwa na funkcjonowanie rynku. Narastanie tych dwu form sprawności państwa wywoła skutek w postaci pobudzenia wzrostu gospodarczego. Oddziaływanie rosnącej sprawności państwa ujawnia się nieco odmiennie w stosunku do dwu sektorów gospodarki, sektora publicznego i sektora prywatnego.

²⁵ Obecnie poziom ten wynosi około 17%. Wśród osób z wyższym wykształceniem wskaźnik bezrobocia wynosi 3,4%, przy bezrobociu ogółem około 12%.

²⁶ Przykładem tego jest coraz szerzej wprowadzany do szkół średnich przedmiot poświęcony przedsiębiorczości.

²⁷ Narasta ilość absolwentów studiów wyższych z zakresu administracji publicznej. Sprzyjać to będzie narastaniu sprawności państwa.

W sektorze publicznym, narastanie sprawności państwa polega na coraz to bardziej umiejętnym sposobie zarządzania tym sektorem. Umiejętność ta nosi dwie cechy. Pierwsza cecha, to ograniczenie zakresu działania tego sektora do zakresu minimalnego, niezbędnego dla potrzeb realizacji celów publicznych. Natomiast druga cecha, to narastanie umiejętności dotyczących sposobu zarządzania sektorem publicznym. Umiejętności te służą realizacji celów sektora publicznego, określonych jako cele publiczne.

Natomiast w sektorze prywatnym, którego sposób funkcjonowania odbywa się zgodnie z zasadą gospodarki rynkowej, to narastanie sprawności państwa ujawnia się w postaci pomocniczości. Pomocniczość oznacza, że państwo pomaga w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej jedynie w takim zakresie, aby temu funkcjonowaniu pomóc a nie zaszkodzić²⁸. Pomocniczość nie służy zastępowaniu podmiotów gospodarczych funkcjonujących na rynku. Służy temu, by tym podmiotom pomóc w zakresie przekraczającym ich własne możliwości.

Funkcjonowanie rynku. Trzecim czynnikiem wpływającym na wzrost gospodarczy, będzie coraz to lepiej funkcjonujący rynek. Poprawa funkcjonowania rynku będzie następować z jednej strony z coraz to lepszego poznawania mechanizmów rynku przez jego uczestników²⁹. Z drugiej zaś strony sam rynek będzie działał w sposób coraz to sprawniejszy, dzięki wdrażaniu pomocniczości państwa w tymże funkcjonowaniu. Oznacza to konieczność poznawania, przez coraz to szerszą grupę społeczną, zasad funkcjonowania rynku. Zasady te są sformułowane w teorii. Ponadto są wdrażane w praktyce. Stąd występuje konieczność zarówno poznawania teorii funkcjonowania rynku, jak i dobrych przykładów („case study”) zastosowań tejże teorii.

Rola narastającej sprawności państwa w oddziaływaniu na funkcjonujący rynek, jest nie do przecenienia. Nie mamy dostatecznego rozpoznania, w jaki sposób mamy tą rolę wdrażać. Niemniej, wraz z narastaniem tego typu wiedzy, oraz wraz z jej wdrażaniem, będzie wzrastał wpływ coraz to lepiej funkcjonującego rynku na wzrost gospodarczy. Tenże wpływ można określić w postaci łańcucha, począwszy od wiedzy, sprawności, funkcjonowania aż po wzrost.

Wyposażenie infrastrukturalne. Pomocnym w coraz to sprawniejszym rynku, będzie narastający stopień wyposażenia infrastrukturalnego kraju. Dotyczy to zarówno infrastruktury transportu, infrastruktury informatycznej, jak i infrastruktury energetycznej. Nastąpić może, w okresie najbliższej dekady, pokonanie tzw. bariery infrastrukturalnej wzrostu³⁰. Używanie

²⁸ Oznacza to samoograniczenie się roli państwa w funkcjonującej gospodarce rynkowej do roli regulatora, w tym do prowadzenia polityki gospodarczej.

²⁹ Obecnie standardem na szeregu kierunkach studiów są przedmioty dotyczące funkcjonowania rynku. Pozwoli to na lepsze wykorzystanie rynku jako mechanizmu wzrostu gospodarczego.

³⁰ Bariera ta ma nieostry charakter. W powszechnym odczuciu ogranicza działalność gospodarczą. Pokonywanie tychże ograniczeń następuje poprzez realizację szeregu projektów infrastrukturalnych.

terminu „bariera”, określającego opóźnienia w rozwoju infrastruktury, nosi subiektywny charakter. Zawsze występowały i będą występować w infrastrukturze takie braki, które ograniczają prowadzenie działalności gospodarczej. Przez to hamują wzrost gospodarczy. Ale dzięki obecnemu wysiłkowi, ograniczenia te będą malały. Stąd można ocenić, że w najbliższych latach ograniczenia dla wzrostu gospodarczego wynikające ze stanu rozwoju infrastruktury, będą coraz mniej istotne. Nie oznacza to, że w odczuciu społecznym nie będą występować oczekiwania dotyczące znacznie wyższego poziomu rozwoju infrastruktury dla jej poszczególnych rodzajów³¹. Dotyczy to szczególnie cech jakości obsługi. Jakość obsługi jest pochodną poziomu wzrostu gospodarczego. Wraz ze wzrostem tego poziomu następuje także wzrost jakości obsługi³².

Jednocześnie zbliża się nieuchronnie okres, w którym będzie znacząco maleć krajowy zasób siły roboczej. Może to wyhamować wzrost gospodarczy³³. Wymagać to będzie podejmowania takich działań, które by korygowały funkcjonowanie budżetu. Działania tych, koniecznych do podjęcia, obecnie nie znamy. Można jedynie przypuszczać, że trwałe zahamowanie wzrostu gospodarczego, wywołane czynnikami demograficznym, może spowodować znaczne negatywne skutki dla kraju. Z drugiej strony wyludniający się kraj będzie coraz to bardziej atrakcyjnym miejscem do napływu migracji z zewnątrz³⁴.

Podsumowanie

Realizując cel opracowania, jakim jest przedstawienie działań wpływających na równoważenie budżetu państwa, uzyskano możliwość przedstawienia szeregu wniosków. Wnioski dotyczą możliwości wdrożenia działań skutkujących zrównoważeniem budżetu państwa. Uwagę we wnioskach skoncentrowano na ocenie uwarunkowań tych wdrożeń.

Po pierwsze, występuje wysoka niepewność, dotycząca możliwości określenia przyszłych podstawowych wielkości kategorii makroekonomicznych. Wysoka niepewność powoduje, że wielkości te trudno jest wiarygodnie określać. Skutkuje to brakiem możliwości dokładnego określania wielkości związanych z budżetem państwa, dotyczących dochodów do budżetu, wydatków z budżetu i długu publicznego.

Po drugie, występuje możliwość uzyskania pożądanego poziomu równowagi budżetu państwa do 2015 r. Pożądaną poziom równowagi, to obniżenie deficytu w budżecie państwa do poziomu 1% wielkości PKB

³¹ Obecnie, zarówno przedsiębiorstwa, jak i gospodarstwa domowe nie odczuwają niedoboru obsługi czy to transportowej, informacyjnej, energetycznej czy też wodnej. Jedynie może budzić zastrzeżenia nie zawsze najwyższa jakość tej obsługi.

³² Przykładem wzrostu jakości obsługi jest powszechnie wprowadzana klimatyzacja / ogrzewanie w pojazdach komunikacji publicznej.

³³ „Nigdy nie dogonimy bogatych”, Artykuł B. Marczyka w Rzeczpospolitej, 6-7.06.2012 r.

³⁴ Chodzi tu o potrzebę migracji do Polski rządu 10 mln osób w ciągu najbliższych 50 lat. Zmieniłoby to znacznie strukturę narodowościową i przez to jest trudne do społecznej akceptacji.

oraz ustabilizowanie długu publicznego na poziomie 800 mld zł, co oznacza udział długu na poziomie niższym niż dopuszczalny wg Konstytucji.

Po trzecie, aby uzyskać tenże poziom równowagi budżetu państwa, konieczne jest wdrożenie szeregu działań, które wpłyną na uzyskanie tej równowagi. Działania równoważące wpływają zarówno na podniesienie dochodów do budżetu, jak i na obniżenie wydatków z budżetu, co obniża poziom długu publicznego.

Po czwarte, wdrażanie działań równoważących wymaga zgodnego wsparcia ze strony partii politycznych. W Polsce brak jest takich partii, które ze względu na swe poglądy, jednoznacznie wspierałyby te działania. Są to obecnie partie o poglądach centrowych i lewicowych na gospodarkę. Brak jest partii o poglądach prawicowych na gospodarkę. Takie partie mogłyby skuteczniej wdrażać działania równoważące budżet, czyli podnoszące dochody i obniżające wydatki.

Po piąte, występują sprzyjające okoliczności, które mogą spowodować znaczny wzrost gospodarczy. Wykorzystanie tych możliwości pozwoliłoby trwale zrównoważyć budżet, zmniejszając relację długu publicznego do PKB do poziomu bezpiecznego. Tym poziomem bezpiecznym dla długu publicznego jest poziom wynoszący około 1/3 PKB.